

Din Sosyolojisi Araştırmaları

E-ISSN: 2791-8998

Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2022 (Nisan/April)

Sosyoloji Seminerleri 3: Şehir ve Sosyoloji

Sociology Seminars 3: "City and Sociology"

ÜmmüGülsüm Kavak

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve

Din Bilimleri, Din Sosyolojisi

Sakarya, Türkiye

kavakummugulsum@gmail.com <https://orcid.org/0000-0001-6881-6995>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Arařtırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 22.03.2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 30.03.2022

Yayın Tarihi/Date Published: 20.04.2022

Atıf / Citation: Kavak, ÜmmüGülsüm. "Sosyoloji Seminerleri 3: Şehir Sosyolojisi".

Din Sosyolojisi Araştırmaları 2/2 (Nisan/April 2022), 112-117.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCom-

mercial License

Öz

Toplumsal yaşamın mihenk taşlarından biri olan ‘şehir’ birçok alanda incelenmiş olmasına karşın inceleneceği asıl alan sosyolojidir denilebilir. Çünkü şehri şehir yapan, zaman ve mekândan bağımsız olmayan ve toplumu oluşturan yegâne varlık insandır. Lefebvre’ye göre mekân, gerçekte soyut bir nesne değil toplumsal bir olgudur; bir insan ürünüdür (Lefebvre, 2014, 25). Mekânı oluşturan yegâne unsur ise içinde her türlü duyguyu yaşadığımız evlerdir. Şehirleri oluşturan önemli bir mekân olan ev, insanoğlunun içinde yaşadığı, dışarıdaki aktif hayatının sona ermesiyle ulaştığı son yer olan bir mekândır. Şehri sokaklar, caddeler, dükkânlar, mağazalar, pazar alanları, kent meydanları, ibadet yerleri vb. pek çok mekân oluşturmaktadır. Mekân, derinliği, dinamikliği, farklı boyutları ve karmaşık özelliğiyle gerçekliğini korumaktadır (Akyıldız, 2017, 35). Bu eser, şehir sosyolojisine ilgisi, merakı olan kişilerin okuması gereken bir eser olmakla birlikte şehre ve sokaklara bakış açımızı geliştirecek yöntemler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Sosyoloji, Mekân

Abstract

Although the 'city', which is one of the cornerstones of social life, has been studied in many areas, it can be said that the main field of study is sociology. Because the only entity that makes the city a city, that is not independent of time and place, and that creates the society, is the human being. According to Lefebvre, space is actually a social phenomenon, not an abstract object; it is a human product (Lefebvre,2014:25). The only element that makes up the space is the houses in which we experience all kinds of emotions. The house, which is an important place that makes up cities, is a place where human beings live, the last place they reach after the end of their active life outside. It covers the city with streets, avenues, shops, shops, market areas, town squares, places of worship, etc. It creates many spaces. The space preserves its reality with its depth, dynamism, different dimensions and complex features (Akyıldız, 2017: 35).

Keywords: City, Sociology, Space

Alfa Yayınlarından çıkmış olan “*Sosyoloji Seminerleri 01: Edebiyat ve Sosyoloji*”, “*Sosyoloji ve Yöntem- Sosyoloji Seminerleri 2*”, “*Sosyoloji Seminerleri 3: Şehir ve Sosyoloji*” “*Sinema ve Sosyoloji-Sosyoloji Seminerleri 4*” adlı kitaplar isminden de anlaşılacağı üzere seminerlerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş eserlerdir. Bu çalışmada değerlendirmesini yapacağımız eser, serinin üçüncü kitabı olan “*Sosyoloji Seminerleri 3: Şehir ve Sosyoloji*” dir. Kitabın yazılış amacı şehir hakkında hemen herkesin bilgilenmesini sağlamak ve şehirlere olan bakışlarımızda farkındalıklar yaratmaktır.

Eser, dört bölümden meydana gelmektedir. İlk iki bölüm daha çok pratik hayattan alınan deneyimlerden, düşüncelerden oluşmaktadır. Birinci bölümde “*Şehri Tanımak: Görünmeyeni Keşfetmek*” başlığı altında Saadet Özen samimi bir dille tecrübelerini sunmaktadır. İkinci bölümde Cengiz Özdemir “*Kendimdeki Şehri Anlatmak*” başlığı altında bir şehrin nasıl tanınabileceğine dair görüşlerini

ifade etmektedir. Diğer iki bölümde ise 'şehir' kavramının teorik boyutları incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak Prof. Dr. Korkut Tuna'nın "*Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri*" adlı kitabını anlattığı metin yer almaktadır. İkinci bölümde ise Prof. Dr. Süha Göney'in "*Şehir Coğrafyası*" adlı eserini tanıttığı metni yer almaktadır. Metin, yazarlara yöneltilen sorular ve alınan cevaplar ile nihayete ermektedir.

Eserin ilk bölümünde Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora yapan ve 1997 yılından beri ülkesel kokartlı rehber olan Saadet Özen şehir, müze, mekân, zaman, turist, turizm, gezgin, seyyah, flanör ve İstanbul ile ilgili düşüncelerini, tecrübelerini okuyuculara aktarmaktadır. Yerli-yabancı turistlere rehberlik yaparken göremediği şeylerin kendisini şehri keşfetmeye daha fazla sevk ettiğinden akıcı ve içten bir dille bahsetmekle birlikte bilinmeyen yerleri bilmeye ve görmeye çabaladığını belirtmektedir (2019 s.18). "Turizm nedir, turist nedir, tur nedir, gezgin nedir?" sorularını bu bölümde teker teker açıklayan ve fotoğraflarla görsel şölen sunan Özen, bu açıklamaların yanına mesafe ve zaman kavramlarını da eklemektedir. Eskiden mesafe denilince akıllara gerçekten ulaşmakta güçlük çekilecek uzaklıklar gelirdi. Fakat şimdi teknoloji ve ulaşım sayesinde artık mesafe ve zaman kavramı eskisi gibi anlaşılmamaktadır. Mesafeler gittikçe yaklaşmaktadır. Bu durumu: "...Bu, dünyayı birbirine yakınlaştıran bir şeydi." diyerek açıklamaktadır (2019 s.21). Kişi, bir şehri gerçekten keşfetmek istiyorsa yapması gereken şey bellidir: Yürümek, dolaşmak-dolanmak ve görmek. Üçünü aynı anda yapmak gerekmektedir elbette. Başiboş ya da aylak aylak dolanmak anlamına gelen "*flanör*" kelimesini Walter Benjamin'in Baudelaire üzerinden bir şehir tecrübesine dönüştürdüğünden bahseden Özen, bu kelimenin bu zamandan itibaren çok farklı anlamlar kazandığını aktarmaktadır. Balzac, "*gözlerin gastronomisi*" demiştir flanör kavramı için ve buradan yola çıkan Özen, kendisinin de bir flanör olduğunu söylemektedir (2019 s.37). Diğer önemli kısım ise bir yeri gezeceğimiz zaman o yer hakkında biraz bilgimizin olması ve ön okumalar yapmamız gerektiğidir. Çünkü asıl o zaman gezip gördüğümüz yeri daha iyi tanıyabilmekteyiz. Bir mekânı okumaya çalışmamız için bagajımızın dolu olması her zaman için avantajlı bir durumdur. İşte bir şehri tanımak, anlamaya çalışmak, gezip görmek için de aynı şey gereklidir. Mekânı mekân yapan insandır ve bu mekânlar zamanla ve insanoğlunun el yordamıyla değişmektedir. Bazen değişmektedir bazen ise gelişmektedir denilebilir. Çünkü değişim her zaman bir gelişim olmamaktadır. Bu konuyu en iyi yine Saadet Özen açıklamaktadır (2019 s.48). Bu bölümden şu sonuca varılmaktadır: Özen'e göre bir şehri gezmek, anlamak istiyorsak öncelikle en yakınımızda olan şeye bakmalı, onu anlamaya çalışmalıyız. Bu bir cami de olabilir bir çeşmede...(2019 s.71).

Eserin ikinci bölümünde İstanbul üzerine çeşitli şirketlerde ve kültür merkezlerinde dersler veren ve geziler düzenleyen, Medyascope.tv'de Kültür-Tarih Sohbetleri başlığıyla programlar yapmakta olan Cengiz Özdemir, "*Kendimdeki Şehri Anlatmak*" başlığı ile görülmektedir. "Bir şehir nasıl

tanınır?” sorusuna kendi hayatından kesitler sunarak okuyucuya göndermelerde bulunmaktadır. Bir şehri tanımak için evvela kendi bulunduğumuz sokaktan, caddeden, yapılardan başlamamız gerektiğini aktaran Özdemir (2019 s.80), sadece yapıları değil o şehirde, sokakta, caddede yaşayan ve yaşamış olan insanların hikâyelerini de bilmemiz gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Ancak o zaman o mekân hakkında bir içselleştirmede bulunabileceğimizden bahsetmektedir. Şehri sevmek ayrı bir şeydir, şehri keşfetmek ise ayrı bir şey. Bir şehir bazen de kaybolunarak keşfedilebilmektedir. Bu bölümde Özdemir kendi anlarından yola çıkarak kaybolmanın bazen iyi bir şey olduğunun üzerinde durmaktadır (2019 s.81). Şehir, bazen de okuyarak tanınabilmektedir. Mesela edebiyat okuyarak, tarih okuyarak. Özdemir bunun için kendisine katkıda bulunan kişilerden bahsetmektedir: Haluk Şehsuvaroğlu, Orhan Pamuk, Salah Birsal, Reşat Ekrem Koçu ve Ahmet Hamdi Tanpınar. Özdemir, Tanpınar’ın “*Huzur*” romanından yola çıkarak bir şehrin tanınması için aslanan şeyin yürümek olduğunu aktarmaktadır. Peki, bir şehir neden yürüyerek tanınmaktadır? Çünkü asıl keşif yürüme eylemi sırasında oluşmaktadır. Yürüme eylemi sadece bir “yürümeden” ibaret olmamalıdır elbette. Bir şehir bakıp görmeye çalışarak, merak ederek, keşfederek, duyarak, hissederek bir sokak, cadde, han ancak bu şekilde tanınabilir. Özdemir, yürüme eyleminin önemini Nietzsche’nin de eserlerini yürüyerek yazmış olduğuyla desteklemektedir (2019 s.86). Tüm bunların yanında şehir hakkında bir arka bagaja sahip olmamız gerekmektedir ve buradan hareketle bilgi ile gezmenin sıradan şekilde gezmenin ötesinde olduğuna değinmektedir. Gezme eylemini iki kişi yapar: a) gezgin b) turist. Bu ikisi arasındaki fark ise ilkinin gezerken herhangi bir mukayesede bulunmaması, her şeyi olduğu gibi kabul etmesi iken ikincinin mukayesede bulunup üst perdeden ahkâm kesmesidir denilebilir (2019 s.88). Bir mekânı, sokağı, caddeyi genel olarak ise şehri gezmeye karar verdiğimizde heybemizde bulunan ön yargıları bir kenara bırakmamız ve her şeyi olduğu gibi kabul edip o şekilde görmemiz tavsiye edilmektedir. İstanbul’un bilinen yerleri olduğu kadar bilinmeyen pek çok yerinin de olduğunu aktaran Özdemir, bu yerlerin çeşitli dinlere, milletlere, imparatorluklara ev sahipliği yapmasından kıymetinin bilinmesi gereken bir şehir olduğunu belirtmektedir (2019 s.92).

Eserin üçüncü bölümünde İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyoloji Bölüm Başkanı, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü emekli öğretim üyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi eski dekanı Prof. Dr. Korkut Tuna’nın “*Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri*” çalışmasına geçilmektedir. Tuna, bu bölümde şehri zamandan ve mekândan ayırmadan kendi doktora tezini nasıl hazırladığını, kendisinin şehir hikâyesinin nasıl başladığını, bu çalışmayı-tezi hazırlarken nelerle karşılaştığını anlatmakta olup özellikle Weber’in kent tanımına değinmektedir. Genel olarak bakıldığı zaman şehrin tek başına bir anlam ifade ettiğini söylemek elbette zor olmaktadır. Lefebvre okuduktan sonra şehir konusuna sosyolojik olarak yaklaşıldığında tarih ve toplum arasındaki ilişki göze

çarpmaktadır. Korkut Tuna bu bölümde tam da buna değinmektedir. Kendisi zaman ve mekân çerçevesinden epey yararlandığını, bunun sebebinin de zamanın ve mekânın sosyal olayı oluşturduğuna inanmakta olduğunu belirtmektedir. Kendisinin ifadesiyle: *“Bir sosyal olayı zamanından ve mekânından kopartarak, sadece kavramlarıyla ve o kavramların ihtiva ettiği manalar çerçevesinde pek uygun görmüyorum.”* (2019 s.102). Şehir ve kent kavramları arasında bir ayrımın olduğunu dile getirenler bulunmakla birlikte Korkut Tuna gibi ikisinin aynı anlama geldiğini dile getirenler de vardır. Tuna, şehrin Arapça kent in ise Türkçe olmasından başka bir ayrımın olmadığını aktarmaktadır (2019 s.108). Tuna, son olarak yalın diliyle Weber’in *“şehir”* derken aslında ne demek istediğine değinmektedir. Weber, bir şehrin şehir olabilmesi için öncelikle kendi kendini yönetebiliyor olması gerektiğini savunmaktadır.

Eserin dördüncü bölümünde ise İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü emekli öğretim üyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi eski dekanı Prof. Dr. Süha Göney’in *“Şehir Coğrafyası”* adlı çalışması bulunmaktadır. Bu bölümde Süha Göney’in aynı isimli eseri hakkında (Şehir Coğrafyası 1-2) konuşulmaktadır. Bu seminerin amacının kent üzerine, şehir üzerine odaklanabilmek, soru sorabilmek ve düşünmeye davet etmek olduğunu anlamaktayız (2019 s.116). *“İlk şehirleşme nasıl olmuştur, nerede olmuştur, ne zaman başlamıştır, tüm şehirleşme modelleri aynı mıdır yoksa her millet, imparatorluk vs. kendine göre bir şehir mi planlamıştır, peki, bu şehir planlamalarında neler göz önüne alınıyordu, nelere dikkat ediliyordu?”* İşte bu soruların cevabını Göney bu bölümde aktarmaya çalışmaktadır. Burada Göney’in şu ifadeleri önemlidir: *“İnsanların sedanter (yerleşik) hayata geçişleri ve ilk köy ile şehirleri kurması, dünyanın çeşitli ve birbirinden uzak bölgelerinde son buzul devrinin bitmesini takiben, insanların büyük akarsu havzalarında toplanması ile başlamıştır.”* (2019 s.123). Üretimin olduğu yerde bir toplum vardır. Toplumun olduğu yerde ise köyleşme, şehirleşme vardır. İşte bu şekilde, üretimle birlikte şehirleşmelerin başladığı anlaşılmaktadır (2019 s.124). Bu bölümde Antik Yunan’da, Roma’da ve eski Türkler ’de şehrin temellerinin adalet sistemine, dine, törelere, kültüre, iklime, yer şekillerine, nehirlere, göllere, mimariye göre atıldığından bahsedilmektedir. Özellikle Türk-Osmanlı şehir yerleri değerlendirilirken dini etkilerin öneminin büyük olduğunu unutmamak gerekmektedir (2019 s.143). Göney, Osmanlı-Türk şehirlerine değinirken Farabi’nin *“Medinetü’lFadla”* adlı eserinden esinlenerek Türk-Osmanlı şehirlerinin başlıca özelliklerini sıralamaktadır (2019 s.143). Bu şehirlerin en önemli özelliklerinden birisi şehirlerin yayaların rahat hareket edebilecekleri şekilde oluşturulmuş olmalarıdır. Bu özelliğe genel olarak şehirlerdeki sokakların ve caddelelerin ivicacılı (eğri büğrü) olması özelliği denilmektedir (2019 s.148). Bir diğer önemli özellik ise bu şehirlerde çıkmaz sokakların çokça bulunmasıdır (2019 s.150). Tüm özelliklerin sebepleri eseri okurken görülmektedir. Türk-Osmanlı şehir düzenlemeleri bir süre sonra Batı’ya ayak uydurur hale

gelmiştir. Burada iki önemli padişahı anmakta fayda var. Birincisi Sultan Abdülaziz, ikincisi ise Sultan 2. Abdülhamid. İki padişahın da Batılı şehirlere benzer şehirlerin kurulmasına karar vermiş olmaları artık yavaş yavaş eski şehirleşmelerin yerini yeni şehirleşmelerin alacağını göstermektedir (2019 s.154).

Genel olarak “şehir nedir, şehirleşme nedir, bir şehir nasıl gezilmelidir, gezerken nelere dikkat edilmelidir, edebiyatın şehirleri gezerken sunduğu faydalar nelerdir?” konuları üzerinde durulan eserde “Bir şehir nasıl gezilmelidir?” sorusunun cevaplarını bulmak mümkündür.

Ayrıca eserde; Anadolu, Mısır ve Mezopotamya’da kurulan şehirlerde insanların problemlerini nasıl çözüme kavuşturdukları gibi soruların cevaplarını bulmak mümkündür. Esere teknik olarak bakıldığında dilinin yalın ve açık olmasının yanında eserde kullanılan dilin gayet akıcı bir dil olduğu görülmektedir. Eseri okurken kendimizi o seminer salonunda oturan biri gibi hissetmek mümkündür. Bu eser, şehir sosyolojisine ilgisi, merakı olan kişilerin okuması gereken bir eser olmakla birlikte Lefebvre’nin “*Mekânın Üretimi*” adlı eseriyle desteklenmesinde fayda görülmektedir. Kitabın kapak tasarımının gayet başarılı olduğunu ve içerikle uyum yakaladığını da burada belirtmek gerekmektedir.

Kaynakça

Lefebvre, Henri. *Mekânın Üretimi*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayınları, 2014.

Akyıldız, Nihal Arda. *İnsan-Mekân İlişkisi Bağlamında Yaşlı Dostu Mekânlar*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.